

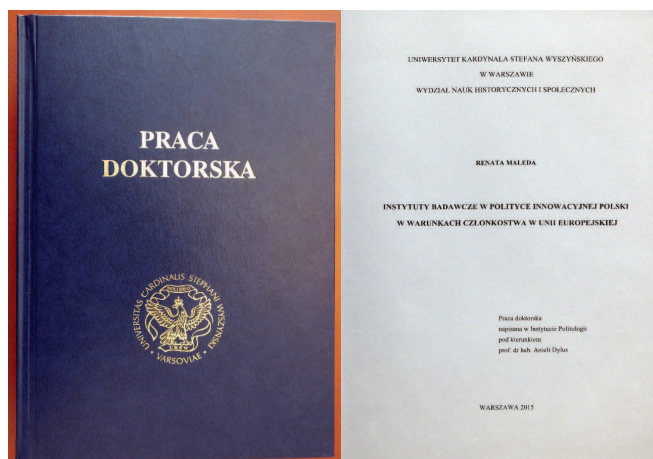
Instytuty badawcze w polityce innowacyjnej Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej

Informację opracowała Renata BARCIKOWSKA¹

Streszczenie

W informacji przedstawiono główne założenia, cele, hipotezy i metody badawcze pracy doktorskiej zatytułowanej: *Instytuty badawcze w polityce innowacyjnej Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej*.

Słowa kluczowe: polityka innowacyjna, instytuty badawcze, Unia Europejska

1. Geneza i założenia pracy

Wybór tematu pracy badawczej był podyktowany dwoma względami. Pierwsze: literatura na temat charakterystyki i oceny funkcjonowania instytutów badawczych nie jest zbyt obszerna. Należy tu wymienić monografię [3] i publikacje [1, 2]. Są to cenne źródła informacji dla badacza, jednak nie zawierają one najnowszych danych i wyników badań na temat instytutów badawczych

Po drugie, integracja i członkostwo Polski w UE jest wciąż interesującym tematem zwłaszcza w zakresie kreowania polityki innowacyjnej w naszym kraju. Istotne zmiany, jakie miały miejsce w ostatnim dziesięcioleciu w nauce polskiej, choćby reforma nauki polskiej, nowa Ustawa o IB [4] i powołanie NCBR i NCN również wymagają szerszej analizy.

Cel rozprawy

Celem rozprawy było ukazanie w wyczerpujący sposób politologicznych aspektów funkcjonowania instytutów badawczych w Polsce, takich jak:

- innowacyjność – przedstawiono różne koncepcje tego pojęcia, rolę innowacji w gospodarce opartej na wiedzy, źródła innowacyjności,
- polityka innowacyjna w Polsce w perspektywie historycznej – jej ewolucja, cele i zadania, przedmiot, instrumenty,
- aktywność podmiotów zajmujących się działalnością naukowo-badawczą w Polsce,
- instytuty badawcze (jako podmiot i wykonawca polityki innowacyjnej, a w szczególności: ich przydatność w realizacji założonych celów krajowej i unijnej polityki innowacyjnej państwa),
- wzajemne korelacje i powiązania z innymi podmiotami reprezentującymi naukę w Polsce oraz przedsiębiorcami,
- działalność podobnych placówek w wybranych krajach europejskich o wysokim wskaźniku innowacyjności,
- efekty działań krajowej polityki innowacyjnej wobec instytutów badawczych i wynikającymi z tego wnioskami na przyszłość.

2. Hipoteza oraz pytania badawcze postawione w rozprawie

Zasadnicza hipoteza rozprawy brzmiała: instytuty badawcze pełnią ważną rolę w rozwoju gospodarki opartej na wie-

¹ Dr; Instytut Kolejnictwa, Ośrodek Koordynacji Projektów i Współpracy Międzynarodowej; e-mail: rbarcikowska@ikolej.pl.

dzy i są istotnym elementem polskiej polityki innowacyjnej.

W celu zweryfikowania hipotezy postawiono główne pytanie problemowe: *Jaka jest rola i miejsce instytutów badawczych w Polsce w polityce innowacyjnej od czasu wstąpienia naszego państwa w strukturę Unii Europejskiej do chwili obecnej?* Odpowiedzi wymagało też wiele innych pytań:

- Czy instytuty badawcze, jako „swoisty relikw przetrzłości” gospodarki centralnie planowanej są potrzebne w obecnej rzeczywistości?
- Jak wprowadzane zmiany, reformy państwowe, nowa Ustawa o instytutach badawczych, fundusze europejskie wpłynęły na funkcjonowanie instytutów badawczych?
- Jak wyglądały wzajemne relacje i powiązania między instytutami badawczymi a innymi podmiotami (uczelnie, instytuty PAN)? Czy wciąż istnieje między nimi konflikt interesów czy też współpraca?
- Jakie są obecnie konsekwencje organizacyjne, prawne, ekonomiczne zmian wprowadzanych przez państwo wobec instytutów badawczych?
- Jakie są perspektywy rozwoju i funkcjonowania instytutów badawczych w Polsce?

Metody badawcze

W pracy wykorzystano kilka metod badawczych, odpowiednich dla badanego przedmiotu, w kolejnych etapach tej pracy:

- historyczną – z uwagi na konieczność przedstawienia z perspektywy historycznej polityki innowacyjnej w Polsce oraz jej ewolucji,
- systemową, niezbędną w analizie sektora naukowo-badawczego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem instytutów badawczych,
- instytucjonalną, przydatną w analizie funkcjonowania instytucji tworzących system nauki w Polsce,
- komparacji, wykorzystaną do porównania działalności instytutów badawczych oraz działań rządowych w innych wybranych krajach europejskich z działalnością instytutów badawczych, uczelni wyższych i instytutów PAN,
- syntezy – przy formułowaniu ocen i wniosków w poszczególnych rozdziałach.

Techniką badawczą zastosowaną w pracy była analiza materiałów źródłowych, takich jak: akty prawne (ustawy, rozporządzenia, decyzje) i inne dokumenty krajowe i europejskie, dokumenty wewnętrzne Instytutu Kolejnictwa, biuletyn informacyjny Rady Głównej Instytutów Badawczych, materiały z udziału w konferencjach, seminariach, debatach poświęconych innowacjom i instytutom badawczym w Polsce oraz dane statystyczne. Oprócz tego, źródłem pracy okazały się informacje pozyskane przez autorkę w trakcie rozmów z osobami reprezentującymi Radę Główną Instytutów Badawczych oraz Instytut Kolejnictwa.

3. Struktura pracy

Pracę podzielono na sześć rozdziałów. W rozdziale pierwszym opisano kwestie znaczenia innowacyjności dla gospodarczego rozwoju państwa. Następnie podjęto próbę umiejscowienia innowacyjności w polityce państwa i gospodarce opartej na wiedzy; wskazano jej pochodzenie i źródła. W rozdziale drugim, zasadniczym zagadnieniem była próba rekonstrukcji polityki innowacyjnej Polski po 1989 r., którą ukazano w aspekcie historycznym, a zatem: jak powstała i ewaluowała w warunkach transformacji ustrojowej, w okresie przedakcesyjnym i po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Wreszcie charakterystyka formalna polityki innowacyjnej, czyli wyjaśnienie jej założeń, celów i zadań, roli podmiotów i instytucji działających na rzecz innowacyjności, określenie sposobu zwiększania innowacyjności gospodarki oraz ukazanie narzędzi polskiej polityki innowacyjnej.

Następne dwa rozdziały są próbą ustalenia miejsca instytutów badawczych w polityce innowacyjnej Polski. W trzecim rozdziale ustalono, czy i w jakim zakresie resortowe instytuty badawcze są podmiotem tej polityki i czy mają wpływ na jej kształt. Prezentując instytuty badawcze jako kreatorów PI, ukazano owe instytucje w przekroju historycznym, zaprezentowano ich stan obecny, a także rolę, zadania i miejsce w polskiej polityce innowacyjnej, udział w projektach unijnych, współpracę z gospodarką, wzajemne korelacje z uczelniami wyższymi i instytutami badawczymi PAN. Zaprezentowano również wkład instytutów badawczych w rozwój polityki innowacyjnej w Polsce.

W rozdziale czwartym przedstawiono resortowe instytuty badawcze jako wykonawców PI. Opisano ich misję, możliwości badawcze, cele i zadania do spełnienia. Zaprezentowano również system finansowania działalności badawczo-rozwojowej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem sposobu pozyskiwania środków przez instytuty badawcze. Rozdział piąty jest próbą spojrzenia na instytuty badawcze przez analizę wybranej placówki. Przedstawiono studium przypadku Instytutu Kolejnictwa. Próbę charakterystyki tego wybranego Instytutu dokonano zarówno pod względem podmiotu, jak i wykonawcy PI.

Pracę zamyka próba syntetycznej prezentacji konsekwencji polityki państwa wobec instytutów badawczych. W podsumowaniu udzielono odpowiedzi na pytania postawione na początku rozprawy oraz przedstawiono wnioski z analizy literatury, materiałów źródłowych, udziału w licznych konferencjach i spotkaniach, rozmów z przedstawicielami Rady Głównej Instytutów Badawczych. Dokonano również próby oceny skuteczności polityki innowacyjnej państwa w resortowych placówkach badawczych. Zaprezentowano także prognozę rozwoju resortowych instytutów badawczych z uwzględnieniem zamierzeń Unii Europejskiej.

Wydaje się, że przedstawiona struktura pracy pozwoliła odpowiedzieć na postawione pytania. Warto zaznaczyć, że

choć drugi człon tytułu dysertacji: „...w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej” nie został wprost wyeksponowany w jej strukturze, perspektywa „poakcesyjna” jest obecna we wszystkich rozdziałach. Polityka innowacyjna Polski, w tym zwłaszcza miejsce i rola instytutów badawczych w jej konceptualizacji, kreowaniu i prowadzeniu zostały zaprezentowane w kontekście stworzonym przez przystąpienie do UE.

4. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy udało się potwierdzić hipotezę przyjętą w pracy o znaczącej roli instytutów badawczych w polskiej polityce innowacyjnej oraz stwierdzić, że funkcjonowanie Polski w strukturach Unii Europejskiej jest istotnym uwarunkowaniem zewnętrznym rozwoju polityki innowacyjnej. Analiza wykazała również, że:

- Obecnie trudno mówić o polityce innowacyjnej i jej ponadsektorowym, horyzontalnym wymiarze,
- potencjał polskiej nauki wciąż nie jest w pełni odpowiednio wykorzystany,
- w Polsce wciąż mamy niewystarczające nakłady na działalność badawczo-rozwojową (nadal istnieje odmienna struktura nakładów na ten cel: niski udział nakładów prywatnych przy dominującym wkładzie środków publicznych),
- brakuje jednolitego prorozwojowego modelu zmian w sektorze naukowo-badawczym w Polsce,
- zasady finansowania i organizacji badań (odpowiedni podział środków zarówno z budżetu krajowego, jak i unijnego) wymagają dopracowania,
- zmiany legislacyjne i organizacyjne w polskiej nauce w ostatnim dziesięcioleciu, choć w większości obiecujące, nie zawsze okazały się trafne: brak konsekwencji w decyzjach poszczególnych ekip rządzących,
- wciąż zauważalna niedostateczna współpraca między nauką i biznesem,
- brak zachęty dla przedsiębiorców (ulgi podatkowe dla inwestujących w działalność badawczo-rozwojową),
- problemem jest postępująca globalizacja – jaką rolę może odegrać nasz kraj w warunkach globalnej konkurencji?
- niski poziom kapitału społecznego w Polsce.

W ostatnich kilkunastu latach odnotowano również wiele obiecujących zmian w sektorze badawczo-rozwojowym. Należą do nich:

- wprowadzenie w 2010 roku pakietu sześciu reform nauki polskiej,
- wprowadzenie z 2010 roku nowej Ustawy o instytutach badawczych,
- powołanie Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) oraz Narodowego Centrum Nauki (NCN),
- zmniejszenie liczby instytutów badawczych i ich konsolidacja,

- wsparcie finansowe z funduszy europejskich,
- większa aktywność instytutów badawczych w Programach Ramowych Unii Europejskiej,
- nowelizacja prawa zamówień publicznych,
- coraz częściej pozytywna współpraca między nauką i biznesem, polegająca na kooperacji a nie na wzajemnych antagonizmach.

Z analizy wynika, że w Polsce te podmioty są niezbędne w kreowaniu i budowaniu Gospodarki Opartej na Wiedzy. Dysponują odpowiednim potencjałem intelektualnym i badawczym. Jest to sektor, który jako jedyny przeszedł proces poważnej restrukturyzacji w okresie ostatnich 25 lat. W rozprawie wielokrotnie podkreślono użyteczność badań wykonanych przez instytuty badawcze. Wydaje się, że postrzeganie tych podmiotów przez otoczenie społeczno-gospodarcze także zaczyna zmieniać się na korzyść. Niebagatelną rolę w tym procesie odgrywa działalność marketingowo-promocyjna Rady Głównej Instytutów Badawczych.

Do pełnienia istotnej roli, do jakiej wyznaczono te jednostki, jest niezbędne odpowiednie wsparcie (rola koordynatora) ze strony państwa. Zmiany, które nastąpiły w ostatnich kilkunastu latach w podejściu do instytutów badawczych w Polsce i w ich funkcjonowaniu, nie można jednoznacznie ocenić jako sukcesu lub porażki. Trzeba wyraźnie stwierdzić, że w najbliższej przyszłości instytuty badawcze będą odgrywać bardzo ważną rolę w naszym kraju.

Podsumowując, sektor badawczo-rozwojowy w Polsce powinien stać się znaczącym i istotnym elementem prorozwojowej polityki nowoczesnego państwa. W tym obszarze jest jeszcze wiele do naprawienia, niezbędne jest stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi nauki w dobrze funkcjonującej gospodarce. Wiele elementów polityki innowacyjnej w kraju wymaga modyfikacji i zmian. Ważne jest, aby kolejne ekipy rządzące dostrzegały jej istotne znaczenie w rozwoju nowoczesnego demokratycznego państwa.

Bibliografia

1. Daszkiewicz M.: *Jednostki badawczo-rozwojowe jako źródło innowacyjności w gospodarce i pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008.
2. Łobejko S.: *Stan i tendencje rozwojowe sektora jednostek badawczo-rozwojowych w Polsce*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008.
3. Mamica Ł.: *Jednostki badawczo-rozwojowe w polskiej polityce innowacyjnej*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2007.
4. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. z 2010 r. Nr 96, poz 618).

Informację opracowano na podstawie pracy doktorskiej Renaty Barcikowskiej pt. „Instytuty badawcze w polskiej polityce innowacyjnej w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej”

skiej". Obrona pracy odbyła się na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych w Instytucie Politologii. Promotorem pracy była Pani prof. dr hab. Aniela Dylus. Recenzentami dysertacji byli Pan prof. dr hab. inż. Leszek Rafalski i Pan dr hab. Piotr Broda-Wysocki. Praca doktorska liczy 143 strony formatu A4,

bibliografia obejmuje akty prawne, literaturę podstawową, uzupełniającą oraz informacje, uzyskane przez autorkę podczas seminariów i konferencji naukowych. Cennym źródłem informacji były również publikacje i współpraca z Radą Główną Instytutów Badawczych. Dysertacja jest dostępna w bibliotece Instytutu Politologii UKSW.

65 lat Instytutu Kolejnictwa

Stanowisko do badań kompatybilności elektromagnetycznej na Okręgu Doświadczalnym IK w Żmigrodzie [fot. archiwum Laboratorium Badań Taboru]